

31 MAJ 2024

Rainer Zitelmann: Avundsjukan som politisk kraft (<https://www.svensktidskrift.se/rainer-zitelmann-avundsjukan-som-politisk-kraft/>)

Avundsjuka har alltid funnits och den överskrider kulturella gränser. Den berömde sociologen Helmut Schoeck visade detta så tidigt som 1968 i sin bok *Envy: A Theory of Social Behaviour*. Dock verkar avundsjukan manifesteras mer intensivt i kapitalistiska samhällen än i tidigare epoker. I kapitalistiska samhällen bestäms inte social ställning av härkomst eller födslorätt, eftersom alla är lika inför lagen. I praktiken leder dock konkurrens inte till jämlikhet, utan till ojämlikhet. Och människor kan reagera ganska olika på denna ojämlikhet: vissa reagerar genom att sträva efter att minska gapet mellan sig själva och de rika genom att försöka förbättra sin egen situation. Dessa personer ser de rika som en inspirationskälla. De söker lära sig av framgångsrika personer som Jeff Bezos eller Elon Musk genom att köpa och studera en eller två biografier för att ta lärdom. Andra reagerar med avundsjuka.

Som demonstranterna som satte upp en giljotin framför Jeff Bezos fastighet i Washington D.C som är värd 23 miljoner dollar.

Avundsjuka eldas ofta på av politiska krafter, som uppviglar känslan för egen politisk vinning. Genom historien har det funnits otaliga exempel på detta fenomen. Den brutale diktatorn Idi Amin, som styrde Uganda på 1970-talet, hatade judar och "rika" asiater. Han sade: "Tyskland var den rätta platsen när Hitler var premiärminister och högsta befälhavare, han brände över sex miljoner judar. Detta beror på att Hitler och alla tyskar visste att israeler inte är människor som arbetar i världens intresse och därför brände de israelerna levande med gas i Tysklands jord." Idi Amin föreslog att alla israeler från Mellanöstern skulle flytta till Storbritannien.

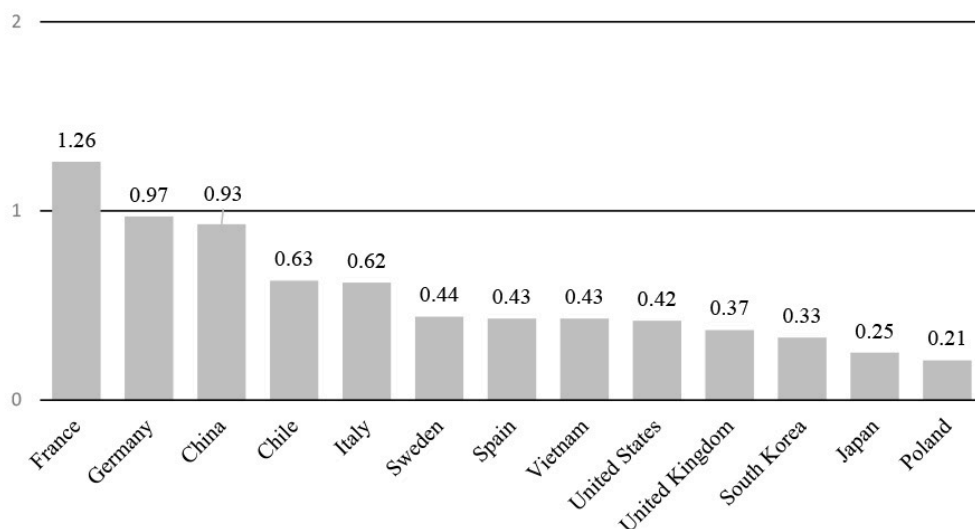
Efter sin förföljelse av den judiska befolkningen vände Idi Amin sitt hat mot asiater, särskilt indier. I början av augusti 1972 utfärdade Amin ett dekret om utvisning av alla asiater från Uganda. Vid den tiden bodde det omkring 80 000 asiater i Uganda, främst från Indien och Pakistan. De hade redan blivit måltavlor för Amins socialistiska föregångare Milton Obote, vars förföljelse av den asiatiska befolkningen hade skadat landets ekonomi. Som så ofta i historien hade de rika och framgångsrika blivit syndabockar och en oöverträffad kampanj av social avundsjuka lanserades: de stämplades som utsugare vars enda mål var att själviskt berika sig på bekostnad av ursprungsbefolkningen. De anklagades för att hamstra rikedomar. De anklagades för att mjölka ekonomin. Allt som gick fel i ekonomin skylldes på dem. Afrikaner, så löd resonemanget, var fattiga för att indierna utnyttjade dem. Ekonomin växte inte på grund av indierna. Förföljelsen av asiater i Uganda stöddes brett av befolkningen som helhet. Innan de utvisades ägde asiater många stora företag i Uganda, men "utrensningen" av asiater från Ugandas ekonomi var praktiskt taget fullständig. Totalt 5 655 företag, plus rancher, gårdar, jordbruksmark, hus och bilar beslagtogs från asiater och omfördelades till afrikaner. Bara sex månader senare, i januari 1973, fattade Idi Amin beslutet att expropriera brittiskt ägda företag utan att kompensera ägarna.

Dessa socialistiska åtgärder kastade in Uganda i en djup kris. Utvisningen av asiaterna förvärrade landets problem eftersom detta förstörde en betydande del av den urbana skattebasen. Vid tiden för deras deportation ägde asiaterna 90 procent av landets företag och stod för 90 procent av Ugandas skatteintäkter.

Avundsjuka är ett universellt fenomen som existerar överallt i världen, även om det varierar i intensitet från land till land. Jag beställde en

undersökning från Ipsos MORI för att få en djupare förståelse för attityderna gentemot de rika i olika länder. Vi ställde samma fråga till respondenter i 13 länder. I varje land kategoriserade vi respondenterna i tre distinkta grupper: socialt avundsjuka, icke-avundsjuka och ambivalenta, som ligger någonstans däremellan. Genom att dividera procentandelen avundsjuka med procentandelen icke-avundsjuka i ett givet land får vi social envy coefficient (SEC). Resultatet: avundsjukan mot de rika är mest uttalad i Frankrike, följt av Tyskland. Avundsjukan är mycket svagare i Japan och Polen.

Internationell jämförelse av Social Envy Coefficient (SEC).

Jag presenterade de detaljerade resultaten av studien i fyra artiklar för den brittiska tidskriften *Economic Affairs*, och sammanfattade dem i artikeln ”Popular perceptions of the rich in 13 countries” (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ecaf.12633>), som publicerades i maj 2024:

Den kinesiska ekonomen Weiyang Zhang behandlar också avundsjuka i sin nya bok *Re-Understanding Entrepreneurship. What It Is and Why it Matters*, som publicerades av välrenommerade Cambridge University Press (https://www.amazon.de/-/en/Weiyang-Zhang-ebook/dp/B0D267DM81/ref=sr_1_1?crid=2TE37U9U6UT9J&dib=eyJ2IjoiMSJ9.PmUSXfnotpKYV04y5QndcCbvFU5Qx9_AWP1OS_Pe1YHDQwCf53sYscy2SrPky8Gcf7JwadsalErlJ44ahMoxuLvRn9xVA81ZnGq8iO5Aj33CYK8oxjFOSNc5waBq0k9GhgGcKks1kFSysbNa3XwgAJVxi2lRqsyBvx6t_ESwSqr5E6R_EjEfYJE4JoR-Kz9y11crf0DKz11JE_2FOIV2cDGTI4xdMdVu0nA00GJKpA.efNjHleJfil4SRa54PiPSjAhPPPS7s3ZyIqZLiSPHh8&dib_tag=se&keywords=weiyang+zhang&qid=1715924587&sprefix=weiyang+zhang+%2Caps%2C90&sr=8-1) i maj 2024.

Zhang förklarar också social avundsjuka med det faktum att de flesta människor inte förstår hur entreprenörer tjänar pengar och tror att de rika bara blir rika genom att utnyttja andra: "Den genomsnittliga personen förstår inte hur en entreprenör kan tjäna pengar. Entreprenörer arbetar inte på fältet som bönder eller svettas som arbetare, så varför är de rika? Särskilt affärsmän som är engagerade i handel förändrar inte ens den materiella formen av produkten, så hur kan de tjäna pengar? Det verkar som om de gör det ex nihilo (ur intet)! Svaret är att de köper billigt och säljer dyrt, och lurar både säljaren och köparen."

Likt i mina böcker [The Wealth Elite \(https://the-wealth-elite.com/\)](https://the-wealth-elite.com/) och [Förebilder och syndabocker – Synen på rika i Sverige och andra länder \(https://forlag.svensktidskrift.se/forebilder-och-syndabocker-synen-pa-rika-i-sverige-och-andra-lander-uppdaterad-upplaga/\)](https://forlag.svensktidskrift.se/forebilder-och-syndabocker-synen-pa-rika-i-sverige-och-andra-lander-uppdaterad-upplaga/), som Zhang också hänvisar till, argumenterar han för att i synnerhet intellektuella placerar akademisk kunskap över alla andra former av kunskap och fullständigt misslyckas med att förstå den nyckelroll som "tyst kunskap" spelar för entreprenöriell framgång. Däremot uppstår avundsjuka från tron på ett nollsummespel: "Om vi tror att rikedom är en fast mängd (nollsummespel) istället för en mängd som kan skapas (plussummespel), är det lätt att se andra människors förmögenhet som orsaken till ens egen fattigdom. Det är lätt att bli grön av avund och ivrig att delta i klasskamp. Om vi tror att arbete innebär svett, och därför inte betraktar användningen av entreprenörskap som en särskild form av arbete, då kommer vi ha svårt att förstå varför entreprenörer tjänar pengar."

Denna tro på ekonomin som ett nollsummespel uttrycktes kanske mest kortfattat i dikten "Alfabet" av den berömde kommunistiske poeten Bertolt Brecht:

"Sade den fattige mannen med en ryckning:
Vore jag inte fattig, skulle du inte vara rik."

Och ändå är det enkelt att motbevisa tron på ekonomin som ett nollsummespel: antalet människor som lever i fattigdom världen över har minskat kraftigt under flera decennier, medan antalet miljardärer har ökat markant. Om de rika bara kunde bli rika på bekostnad av de fattiga, hur kan de fattiga vara mindre fattiga idag än för 40 år sedan, när över 40 procent av världens befolkning levde i extrem fattigdom (idag har den siffran minskat till 8,5 procent)?

Under de sista åren av Mao-eran levde 88 procent av den kinesiska befolkningen i extrem fattigdom. Sedan sade reformatorn Deng Xiaoping: "Låt några bli rika först," införde privat egendom och inledde en ny era av marknadsekonomiska reformer. Idag har Kina fler miljardärer än något annat land i världen (förutom USA) och andelen människor som lever i extrem fattigdom har sjunkit till under en procent. Drivkraften bakom både ökningen av antalet rika människor och minskningen av fattigdomen är densamma: ekonomisk tillväxt. Som [Adam Smith förklarade](#) (<https://www.wsj.com/articles/adam-smiths-solution-to-poverty-economic-growth-300-years-wages-8274f904>) i sin bok *The Wealth of Nations*, är det enda sättet för nationer att undkomma fattigdom genom ekonomisk tillväxt, och förutsättningen för ekonomisk tillväxt är ekonomisk frihet.

Rainer Zitelmann är författare till [Myter om kapitalism](#)
(<https://forlag.svensktidskrift.se/myter-om-kapitalism/>)

◀◀ Ur arkivet: Ordens makt från Azincourt till Ukraina

Mats Fält: Vargen är redan här ▶▶